

III. Összefoglalás. Hol bányásszák a szenet? Hogyan jutunk a szénbányába? Kik fejtik ott a szenet? Milyen a szénbánya világa? Milyen veszedelem leselkedik a bányászokra? Mit csinálnak ilyenkor? Hogyan hozzák fel a bányából a kifejtett szenet? Mit köszönhetünk a szénbányászoknak?

Becsüljük meg a derék munkásokat!

1941. január 3. hete.

Történelem.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A török küzdelmek kora.

Nevelési cél: Magyarország Európa érdekében is helyt állott e földön!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A középkori városok fejlődéséről tanultak összefoglaló felújítása.

b) Célkitűzés. A török elleni küzdelmek állandósulnak. Beszéljünk e korról.

II. Tárgyalás. A rendek teljesítették Zsigmond utolsó kívánságát és halála után vejét, Albert osztrák herceget választották királlyá.

a) Az első Habsburg király. Albert (1437—1439) volt az első *Habsburg* a magyar trónon. Hogy az ország függetlenségét az idegen uralkodóval és tanácsosaival szemben megőrizték, a király hatalmát a rendek pontosan meghatározták.

Idegenek méltóságokat nem viselhettek. Leányait csak az országos tanács beleegyezésével adhatja férjhez. Nádot csak az országgyűlés hozzájárulásával nevezhet ki. A császári koronát csak az ország beleegyezésével fogadhatja el.

b) A török háborúk. Albert megfogadta, hogy a törvényeket megtartja. Közben háborút kezdett a törökkel. Sereget gyűjtött és Szendrő alá vonult. Seregében azonban veszedelmes vérhasjárvány támadt. A járványnak a király is áldozatul esett. Erre a sereg felbomlott, Szendrő a török kezében maradt.

c) Árva László király. Albert fia, László, apja halála után született. Az országgyűlés nagyrésze a török veszedelem miatt Ulászló lengyel királyt hívta meg a trónra. Erzsébet királyné is beleegyezett a tervbe. Fia születése után azonban ígéretét megbánta, s fia részére követelte a trónt. Kottaner Ilona nevű palotahölgyével ellopatta a koronát Visegrád várából s azzal fiát megkoronáztatta. Ulászló érkezésének hírére azután III. Frigyes császárhoz menekült.

d) I. Ulászló és Erzsébet pártja között polgárháború keletkezett, melybe most már a kapzsi császár is beavatkozott. Növelte a bajt a huszita Giskra betörése az ország északi részeibe, akit Erzsébet a Felvidék főkapitányává nevezett ki. Végre két-évi viszálykodás után a pápa követte békét közvetített a pártok

között. Hogy e szerencsétlen polgárháborúkban vergődő országot a török meg nem semmisítette, azt a magyar történelem egyik legnagyobb alakjának, *Hunyadi Jánosnak*, a kereszténység hőisének köszönhetjük.

e) *Hunyadi János*. Hunyadi erdélyi köznemes család sarja volt. Egyik őse még Zsigmondtól királyi adományként Hunyad várát kapta, s azóta a család Hunyadi néven szerepelt. 1428-ban feleségül vette horogszegi Szilágyi Erzsébetet. Első nagyobb diadalát Szendrő alatt aratta Zsigmond idejében. Albert szörényi bánná, Ulászló erdélyi vajdává, Nándorfehérvár kapitányává, majd temesi gróffá tette. E méltóságokkal az ország délkeleti határainak megvédése Hunyadra hármlott. Ettől kezdve úgyszólván egész élete a török elleni szakadatlan küzdelemben telt el.

1442-ben Szebennél 20 ezer emberrel veri le Mezid bég négyszer nagyobb hadseregét. A bég és a fia is a csataterén maradt. Majd ez év őszén a hunyadmegyei Vaskapuhoz sietett, ahol ötszörte nagyobb török sereget vert szét. 30.000 török maradt a csataterén és óriási zsákmány jutott Hunyadi birtokába.

f) „Törökverő Hunyadi“. E győzelmek híre bejárta a világot s eljutott a legeldugottabb török viskóba is. A török anyák Hunyadi nevével ijesztgették síró gyermekeiket. A következő évben (1443) Hunyadi 20.000 harcedzett vitézzel elindult a Balkán felé. Egyik török sereget a másik után verte meg. Hat hónapi diadalmas út után csak a szokatlanul kemény tél, élelmi-szer- és takarmányhiány miatt tért vissza a hős vezér a Balkánról. *Hosszú hadjáratnak* nevezik e diadalútát, melyben ő a világ történelem egyik legnagyobb hadvezérének bizonyult.

Európa örömmámorban úszott Hunyadi diadalainak halatára. A pápa, Velence és a nyugati fejedelmek Hunyadi vezetése mellett a töröknek Európából való kiszorítását tervezték. Igérték pénzt és haderőt, azonban mindez csak ígélet maradt.

g) A szegedi béke, a várnai csatavesztés. A megrettent török 10 évre békét ajánlott a következő feltételekkel: Szerbia, Havasalföld ismét magyar fennhatóság alá kerül. A szultán a török foglyokért 100.000 aranyat fizet. Az ajánlatot Hunyadi is előnyösnek találta s 1444-ben a békét Szegeden mindkét fél aláírta. Ulászló a Bibliára, a török a Koránra esküdött, hogy az egyességet megtartják. A szultán azután nyugodtan távozott kisázsiai ügyeinek rendezésére. Közben azonban az egyesült keresztény fejedelmek hajói már megindultak a török ellen. A pápai követ — aki feloldotta a királyt esküje alól — s mások kérelmére Ulászló újabb haddal indult a török ellen. Hunyadi bár ellenezte az eskü megszegését, hogy a törökkel való cimboraság vádjától meneküljön, a királyi sereg élén Bulgária felé indult.

A szultán erre gyorsan otthón termett. Hadait az álnok velenceiek és genuaiak szállították át jó pénzért a tengeren

Európába. Murád szultán Várna (Bulgária) mellett talált a magyar seregre, melynek helyzete a lehető legrosszabb volt. Előtte a mocsaras tengerpart, háta mögött a török. Hunyadi mégis sikerre vitte a sereget, gyors támadásával visszaverte a török jobbszárnyát, majd a balszárnyon is győzött. A szerencsétlen király azonban mindent elrontott. Hunyadi tanácsa ellenére a janicsárokra vetette magát, akik közrefogták és fejét vették. Erre a törökök új erőre kaptak. A megrémült magyar seregben minden rend felbomlott, mindenki menekült. A király és sok magyar vitéz között ott volt a pápa követe, Julián is. A nemzet szerencséjére Hunyadi megmenekült. Az éj beálltával útját a Duna felé vette. Utközben az áruló vajda elfogta s csak a magyar országgyűlés erélyes felszólítására engedte szabadon.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján.

Elmélyítés. „Európa sohasem hálálhatja meg Magyarországnak azt a szolgálatot, amelyet akkor tett, mikor saját testével védelmezte a török és tatár ellen. Mialatt a magyar gátat emelt a barbár betörés elé, nyugaton a művészetek szabadon virulhattak“. (Michelet, francia történétíró.)

MATYÁS KIRÁLY.

*Volt egyszer egy nagy-nagy király,
Híre, neve ma is él.
El nem söpri sem a zápor,
Sem az idő, sem a szél.*

*Nem is volt ám minden népnek
Ilyen dicső királya.
Más királyok iskolába
Jártak hozzá Budára.*

*Féken fogta a törököt,
A csehet és németet,
Gyűlölte a csúszó-mászó,
Hízelkedő férgeket.*

*Koronáján az igazság
Drágaköve tündökölt.
Nagy nevétől visszhangozott
Aldást a hegy, róna, völgy.*

*Telhetetlen nagy uraknak
Ő megfogta üstököt,
Pártolta a jobbágyot, ki
Elhagyottan küzködik.*

*Paradicsom volt az ország,
Munka, béke, rend hona,
Tudománynak, művészetnek
Buda volt a temploma.*

*Ajkról ajkra száll a nóta,
Ajkról ajkra száll neve:
Él örökké Mátyás király,
Él örökké nemzete.*

Havas István.

1941. január 4. hete.

Vegyten.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A cellulóz.

Nevelési cél: Ipari növények termelésének fontossága.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A különféle cukrokról tanultak felújítása és számonkérése.

b) Célkitűzés.

II. *Tárgyalás.* a) A cellulóz. A növények teste sejtekből épült fel. A sejtek fala *cellulóz*. Így természetesen a növények testének nagyrésze cellulóz. Elég tisztán találjuk a bodzabélben, a vattában, a finomabb szűrőpapírban. Ezek mind azt mutatják, hogy a cellulóz fehérszínű szilárd test. Vízben, híg savakban, lúgokban, alkoholban nem oldható. (Szemléltetés.) Ezért íze sincsen. Mivel nem emészthető, nem is tápszer. Hevítvé megbarnul, szenesedik s elég. A cellulóz is szénhidrát. Egyes növények törzsében hosszú sejtek, úgynevezett edények vannak és ezek a sejtek alkotják a rostokat. Ilyen rostok vannak a len- és kender szárában, de ilyenek a gyapotnövény azon hosszú rostjai is, amelyek e növény magvait burkolják. Ezekből a rostokból készítik a fehérneműket, a könnyű női ruhákat.

b) A len. A lennövény szolgáltatja a legértékesebb rostokat, amelyekből a vásznat készítik. Rostjai hosszúak, erősek és fehéríthetők.

A len apró, síkos magvait tavasszal vetik. Ebből fejlődik az egy méter magas növény. A szárban vannak a rostok. A lent kinyüvik, vagyis kihúzzák a földből, lebugázzák (leszedik a magtokokat róla), azután kévekbe kötve szárítják. A len szárában annyira össze vannak nőve (ragasztva) a rostok, hogy azokat szétválasztani nem tudjuk. Ezért vízben áztatják, ahol korhadásnak indul, mire a fás részei megpuhulnak, a ragasztóanyag pedig felbomlik. Ezután szárítják, majd tilolják, amikor a fás részek összetörnek és mint pozdorja kihullanak. Majd gerebenezik, hogy a rostok közt maradt pozdorját kifésüljék, végül az így nyert hosszú rostokat fonják, szövik. A legfinomabb vásznak, cérnák lenből készülnek. Mivel azonban a lenrost nem fehér, hanem szürke, sárgás, azért fehérítik. Vízrel megnedvesítve gyepe teszik, hogy a napsugár érje. Ezt többször megismételve a lenvászon hófehér lesz.

c) A kender. Termelése általános nálunk. Egyéves növény, magasabbra nő, mint a len. Erős szára van, ez adja a kenderrostokat, amelyeket úgy állítanak elő, mint a lennél. Rostja